

Komentarz

W 2010 roku geografia po raz pierwszy znalazła się w grupie przedmiotów tylko dodatkowych. Mimo to pozostała najbardziej popularnym przedmiotem wybieranym przez maturzystów.

W maju 2010 roku do egzaminu z geografii przystąpiło 83090 osób, co stanowiło ponad 22% ogółu maturzystów. W ubiegłych latach udział zdających geografię wynosił około 40%. Ten spadek jest skutkiem zmian zasad zdawania egzaminu maturalnego.

W poniższym komentarzu opisano główne problemy, z jakimi borykali się zdający podczas egzaminu z geografii. Przedstawiona analiza powinna pomóc uczniom przygotować się do egzaminu oraz ułatwić nauczycielom planowanie zajęć z geografii.

1. Problemy z wiadomościami wymaganymi na egzaminie

Terminologia geograficzna

Od osób przystępujących do egzaminu maturalnego z geografii wymaga się rozumienia i stosowania terminologii geograficznej. Zdający, którzy jej nie znają, często nie rozumieją poleceń i nie potrafią skonstruować poprawnej odpowiedzi. Na tegorocznym egzaminie wielu maturzystów nie wykazało się znajomością terminów z geografii fizycznej, a zwłaszcza z geologii. Powszechnie mylono *wiek względny z bezwzględnym*, zapisywano *wiek względny* jako *1 mln lat* lub *XV wiek*. Doszukiwano się w rowie tektonicznym *antyklin* i *synklin*, mylono *czynniki rzeźbotwórcze z procesami*. Zdający na poziomie podstawowym często zapominali, że wartość *wysokości bezwzględnej* jest podawana w m n.p.m. *Saldo migracji*, ważny termin odnoszący się do zjawisk demograficznych, utożsamiano wyłącznie z przyjazdami

lub wyjazdami ludności. Trudność stwarzało zdającym, nawet na poziomie rozszerzonym, rozumienie ekonomicznego terminu *restrukturyzacja*. W odniesieniu do skutków funkcjonowania okręgów wydobywczych rzadko używano terminów *lej depresyjny* i *wyrobisko*.

Na poziomie rozszerzonym wymagano rozpoznania okręgów przemysłowych Polski i podania ich nazw. Wpisywanie nazw miast świadczy o braku rozumienia pojęcia *okręg przemysłowy* i braku wyobrażenia o przestrzennych skutkach rozwoju przemysłu.

Na egzaminie maturalnym niezbędna jest znajomość pojęć geograficznych, między innymi w zadaniach wymagających obliczeń oraz wyjaśnienia zjawisk i procesów. Dlatego też na lekcjach geografii powinno się zwracać szczególną uwagę na sprawdzanie opanowania terminologii geograficznej poprzez jej stosowanie, np. do wyjaśnienia genezy form terenu, zachodzących zjawisk i procesów przyrodniczych, demograficznych oraz gospodarczych, czy wykonanie obliczeń. Sprawdzanie wiedzy uczniów na lekcji poleceniami typu: *podaj definicję (...)* nie gwarantuje sukcesu egzaminacyjnego.

Geografia fizyczna

W arkuszach maturalnych z geografii treści zagadnień fizyczno-geograficznych i społeczno-ekonomicznych posiadają porównywalną wagę. Od lat zdający gorzej sobie radzą z zadaniami sprawdzającymi opanowanie tych pierwszych.

Na tegorocznym egzaminie na obu poziomach sprawdzano umiejętność zastosowania wiadomości do wyjaśnienia różnic w wielkościach opadów atmosferycznych dwóch wybranych obszarów. Na poziomie podstawowym były to miasta Kraków i Zakopane, a na poziomie rozszerzonym obszary w Afryce położone na równiku oraz na zwrotniku Raka. Wielu maturzystów uzasadniało różnicę w ilości opadów występowaniem klimatu górskiego w Zakopanem lub niskimi temperaturami w tym mieście. Duże sumy opadów w Zakopanem nie wynikają jednak z występowania klimatu górskiego, ale są cechą tego klimatu. Obfitym opadom sprzyja tu przede wszystkim wysokość n.p.m. i rzeźba terenu.

Polecenie na poziomie rozszerzonym obowiązywało zdających do wykorzystania w wyjaśnieniu wiadomości o międzyzwrotnikowej cyrkulacji powietrza. Analiza odpowiedzi wskazuje na brak zrozumienia mechanizmu cyrkulacji pasatowej. Zdający rzadko łączyli zjawisko tworzenia się chmur i opadów z pionowymi ruchami powietrza. Najczęściej błędnie wyjaśniano: *pasaty niosą ze sobą deszcze*. Podobnie jak w odpowiedzi na poziomie podstawowym, tak i tutaj dopatrywano się przyczyny różnicy między wielkościami opadów w typach klimatów, a nie w czynnikach meteorologicznych i geograficznych.

Na poziomie podstawowym największą trudność sprawiło polecenie wymagające podania nazw trzech stałych produktów erupcji wulkanicznej. Wśród trzech przykładów zazwyczaj jeden lub dwa były niepoprawne. Zdający albo przepisywali podany w treści zadania produkt ciekły – lawę, albo wymyślali na poczekaniu nazwy produktów, np. *okruchy wulkaniczne*, *bloto wulkaniczne*. Zdarzały się odpowiedzi pozbawione sensu, np. *ocieplenie klimatu*, *wyspy wulkaniczne*.

Na podstawie analizy wymagań egzaminacyjnych można wyciągnąć wniosek, że na poziomie podstawowym niektóre treści kształcenia z geografii fizycznej powinny być opanowane szczególnie

dokładnie. Tematyka meteorologiczna i klimatologiczna jest obecna w arkuszach maturalnych w każdej sesji egzaminacyjnej. Jednocześnie wiadomo, że geografia fizyczna jest dla uczniów trudniejsza do nauczenia się od społeczno-ekonomicznej. Powyższe spostrzeżenia należy wziąć pod uwagę, tworząc harmonogram przygotowań do matury z podziałem na powtarzane bloki materiału. Musi znaleźć się w nim odpowiednia ilość czasu na treści z zakresu geografii fizycznej Polski i świata. Rozmieszczenie obiektów, zjawisk i procesów na kuli ziemskiej

W każdym arkuszu egzaminacyjnym są zadania sprawdzające wiedzę o rozmieszczeniu na świecie ważnych obiektów, zjawisk i procesów. Większość piszących nie potrafiła przyporządkować właściwych krain geograficznych do podanych kontynentów. Zdający stosunkowo dobrze radzili sobie jedynie z lokalizacją krain Azji: Wyżyny Tybetańskiej i Himalajów, ale Himalaje wpisywano także jako przykład wyżyny. Niewiedza na temat warunków przyrodniczych krajów europejskich ujawniła się w zadaniu na poziomie podstawowym, które wymagało wykazania się znajomością odnawialnych źródeł energii stosowanych w wybranych krajach Europy. W tym zadaniu Norwegii i Danii przyporządkowywano energię geotermalną lub słoneczną, pomimo wskazania w poleceniu, że ta energia musi mieć znaczący udział w każdym z krajów.

Maturzyści pobieżnie znają rozmieszczenie krain geograficznych w Polsce. Piszący egzamin wiedzieli, że Karkonosze leżą w Sudetach, ale często mylili ich położenie z Górami Stołowymi. Podobny błąd popełniano w przypadku Beskidu Niskiego i Bieszczadów. Zdarzały się prace, w których pasma górskie lokalizowano na Roztoczu, a nawet na Pojezierzu Pomorskim. Słaba orientacja zdających egzamin na poziomie podstawowym w rozmieszczeniu krain geograficznych Polski i słaba znajomość obiektów stanowiących główne atrakcje turystyczne naszego kraju powodowała, że w tym zadaniu większość odpowiedzi była kwestią przypadku. Zadanie poprawnie wykonało tylko 30% zdających.

Zdający geografii słabo znają mapę Polski, Europy i świata. Jednym z zadań szkolnej geografii jest dostarczanie odpowiedzi na pytanie: *gdzie tak jest?* i wskazywanie przykładów miejsc oraz obszarów występowania obiektów, zjawisk, zdarzeń i procesów. W szkole powinien być kształcony nawyk lokalizowania obiektów w przestrzeni geograficznej zgodnie z zasadą: *nazwy geograficzne, które są na lekcji cytowane, powinny być na mapie zlokalizowane.*

Problemy współczesnego świata

Od maturzystów wymaga się znajomości bieżących wydarzeń oraz procesów społecznych, politycznych i gospodarczych. Przykładem problemu, którego dotyczyły zadania, była sytuacja w Tybecie, regionie niestabilizowanym pod względem społeczno-politycznym i dlatego często obecnym w środkach masowego przekazu. Poprzez pokazanie konsekwencji budowy kolei do Lhasy poruszono problem zagrożeń politycznych i kulturowych dla rdzennych mieszkańców Tybetu. Z wielu odpowiedzi wynika, że znajomość sytuacji w tym regionie jest pobieżna. Świadczą o tym stwierdzenia wskazujące na Tybet jako suwerenne państwo. Odpowiedzi na temat zagrożeń dla rdzennych mieszkańców tego regionu, spowodowanych napływem obcej ludności chińskiej, często były formułowane ogólnikowo, np. *zagrożenie środowiska Tybetu* lub *wzrost niebezpieczeństwa*.

Inne zadanie odnoszące się do tego obszaru Azji, dotyczyło budowy Zapory Trzech Przełomów. Ta inwestycja hydrologiczna jest jedną z największych zmian w środowisku przyrodniczym spowodowanych przez człowieka. Znikoma liczba osób wskazywała na zagrożenia w postaci ruchów masowych i tektonicznych w obrębie zbiornika wodnego na Jangcy. Prawie połowa zdających nie potrafiła zlokalizować na mapie Zapory Trzech Przełomów.

Zdającym egzamin na poziomie rozszerzonym dużą trudność sprawiło przyporządkowanie konfliktów zbrojnych na Zakaukaziu (Osetia Pd.) i Cejlonie (konflikt między Syngalezami i Tamilami) do wskazanych na mapie obszarów. Zadania sprawdzające orientację abiturientów w wydarzeniach najważniejszych dla współczesnego świata corocznie występują na egzaminie.

Charakter geografii jako nauki opisującej Ziemię nakazuje, aby w trakcie lekcji odwoływać się do aktualnych wydarzeń na świecie (np. wybuchy wulkanów, powodzie, wydarzenia gospodarcze, polityczne i społeczne). Warto zachęcać uczniów do samokształcenia, otwartości na współczesne problemy. Dla zdających ważnym źródłem informacji, zwłaszcza z geografii społeczno-ekonomicznej, są codzienna prasa i telewizja. Wymagania egzaminacyjne i dotychczasowe doświadczenia maturalne wskazują, że konieczne jest śledzenie współczesnych wydarzeń w kraju i za granicą nie tylko w okresie przygotowywania się do matury.

2. Problemy maturzystów podczas rozwiązywania zadań wymagających umiejętności korzystania i przetwarzania informacji pozyskanych z załączonych materiałów źródłowych
Odczytanie i interpretowanie treści mapy

Podstawowym źródłem informacji w arkuszu maturalnym z geografii jest barwna mapa szczegółowa, do której odnosiło się siedem pierwszych zadań w arkuszach dla obu poziomów. Dla tegorocznych

maturzystów jednym z najtrudniejszych zadań w arkuszu na poziomie podstawowym było obliczenie różnicy wysokości między punktami, których wysokość n.p.m. należało uprzednio odczytać z wartości poziomic na mapie.

Na brak umiejętności wykorzystania rysunku poziomicowego zwracano uwagę w komentarzach dotyczących osiągnięć maturzystów w ubiegłych latach. W bieżącej sesji egzaminacyjnej ilustracją tego problemu są odpowiedzi interpretujące rzeźbę obszaru Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej jako rzeźbę górską.

Na poziomie rozszerzonym najtrudniejszym zadaniem do barwnej mapy okazało się to, które sprawdzało opanowanie umiejętności orientacji na mapie. Należało w nim wskazać obiekt o największej wartości zmierzonego azymutu względem podanego punktu.

W zadaniu na poziomie podstawowym, wymagającym odczytania z rysunku cech pradoliny, jednej z najbardziej charakterystycznych form rzeźby polodowcowej, tylko ok. 20% zdających udzieliło poprawnej odpowiedzi. Na rysunku przedstawiono poziomicowy obraz tej formy rzeźby. Odpowiedzi zdających wskazują, że maturzyści nie rozumieli języka graficznego mapy. Układ poziomic, informujący o rzeźbie obszaru, której podporządkowane są inne elementy środowiska przyrodniczego, nie był poprawnie interpretowany. Typowe zadanie, ale wymagające pogłębionej analizy źródła, sprawiło zdającym trudność.

Zadania sprawdzające umiejętność korzystania z mapy lub przetwarzania informacji pozyskanych z tego źródła (poza obliczeniami) są klasyfikowane na ogół jako łatwe dla zdających lub umiarkowanie trudne. Maturzyści w tych zadaniach tracą jednak punkty z powodu niedokładnego czytania treści mapy i legendy, pośpiechu oraz niedbalstwa, np. porównując dwa obszary na mapie, według podanego kryterium, gubią się w oznaczeniach pól mapy lub przytaczają cechy spoza porównywanych obszarów (zadanie 5, poziom podstawowy i rozszerzony).

Wśród zastosowanych map tematycznych, największą trudność zdającym sprawiły mapy – administracyjna Polski i polityczna świata, które występują prawie w każdym arkuszu z geografii. Dla maturzystów trudne okazało się identyfikowanie województw na mapie Polski i lokalizowanie najbardziej aktualnych konfliktów zbrojnych na mapie świata. Zdający myślą województwa, nawet położone w przeciwstawnych regionach kraju, np. *lubuskie z lubelskim*, używają nazw województw sprzed reformy podziału administracyjnego Polski, np. *katowickie, warszawskie, gdańskie*.

Podczas przygotowywania ucznia do matury powinno zwracać się szczególną uwagę na barwną mapę szczegółową – załącznik do arkuszy na obu poziomach egzaminu. Zdający powinni zapoznać się z mapami wybranych krain geograficznych Polski należących do różnych pasów rzeźby (górskiej, wyżynnej, nizinnej, pojezierzy, pobrzeży)¹. Arkusze z minionych sesji egzaminacyjnych dostarczają wielu przykładów ćwiczeń doskonalących umiejętność pracy z tym źródłem informacji. Niezbędne jest ćwiczenie analizy i rozumienia rysunku poziomicowego oraz tak podstawowej czynności, jaką jest czytanie legendy.

Integrowanie własnej wiedzy z informacjami odczytanymi ze źródeł informacji

W zadaniach z takimi materiałami źródłowymi jak tabele statystyczne, wykresy, rysunki, zdającym największą trudność sprawiało, nie odczytanie danych, lecz integrowanie własnej wiedzy z informacjami odczytanymi z tych źródeł oraz umiejętność abstrahowania, czyli wybrania z danych źródłowych najistotniejszych informacji dla danego zagadnienia. W zadaniu 18 na poziomie rozszerzonym wielu zdających błędnie pogrupowało kraje o dodatnim i ujemnym przyroście rzeczywistym. Wymagano tu uważnego odczytania z wykresu trzech składowych tego wskaźnika demograficznego (stopy urodzeń, stopy zgonów, salda migracji) i umiejętności oszacowania dodatniej lub ujemnej wartości przyrostu rzeczywistego ludności. W zadaniu 22 zdający powinni odczytać z wykresu zmianę tendencji migracji ludności Polski. Wielu odpowiadało nie na temat, nie rozumiejąc terminu *tendencja*, i nie odnosząc się do przedziału czasu, w którym powinna być analizowana. Nie lepiej wypadła u zdających korelacja wiedzy z zakresu cech klimatu i przedstawionych na wykresie współczynników przepływów w wielkich rzekach europejskich: Sekwanie, Dnieprze, Rodanie (zadanie 15, poziom rozszerzony). Maturzyści w większości nie dostrzegali zależności między wysokimi przepływami w rzekach a wielkością opadów, temperaturą powietrza i wielkością parowania. W tym zadaniu bardzo często wyjaśnienie zastępowano opisem, np. *rzeka A ma większe przepływy zimą, a niskie latem*. W odpowiedziach zawierano także informacje, które nie wynikały z wykresu i nie stanowiły wyjaśnienia, np. *rzeka A ma mały spadek; rzeka A płynie przez miasto, a rzeka C przez góry*. Pomimo wskazania we wstępie, że wykresy odnoszą się do europejskich rzek, niektórzy wysokie przepływy w okresie lata wyjaśniali opadami monsunowymi.

Podczas przygotowań do egzaminu należy zwracać uwagę na źródła informacji ilustrujące tekst w podręczniku. Słowny opis zjawisk i procesów jest często uzupełniany przykładowymi wykresami, rysunkami i fotografiami. Ich uważna analiza jest dobrym sposobem sprawdzenia

umiejętności zastosowania posiadanych wiadomości do interpretacji treści źródeł informacji.

Zdający muszą rozumieć, że materiał źródłowy dołączony do zadania nie jest jego „ozdobnikiem”, ale źródłem informacji, które należy wykorzystać w odpowiedzi.

Obliczenia matematyczno-geograficzne

Być może wprowadzenie na maturze obowiązkowego egzaminu z matematyki przyczyni się do wyższych wyników uzyskiwanych przez maturzystów w zadaniach z geografii wymagających obliczeń matematycznych. Najczęściej są one poprawnie rozwiązywane przez 20–30% zdających. Około 50% maturzystów na poziomie rozszerzonym uzyskuje pozytywne wyniki w tych zadaniach, które są rozwiązywane także w gimnazjum. Należą do nich zadania z zakresu astronomicznych podstaw geografii, takie jak obliczanie wysokości górowania Słońca oraz obliczanie długości geograficznej na podstawie różnicy czasu miejscowego. Ale i tu wielu zdających, pomimo opanowania algorytmu, wykonywało czynności mechanicznie i bez zastanowienia. Wydaje się, że niektórzy nie odróżniali wysokości górowania Słońca i szerokości geograficznej miejsca obserwacji, np. w zadaniu 7 na poziomie rozszerzonym, w którym wymagano obliczenia wysokości górowania Słońca, maturzyści podawali wynik $16^{\circ}11'N$. Wiele błędów wynikało z nieznamomości miary kątovej, zgodnie z którą kąt pełny należy dzielić na 360 stopni kątowych, a każdy z nich na 60 minut kątowych.

1 Mapy reprezentujące obszary różnych pasów rzeźby w Polsce są zawarte m.in. w arkuszach egzaminacyjnych

minionych sesji i dostępne na stronie internetowej CKE (www.cke.edu.pl).

Najwięcej trudności sprawiły obliczenia wskaźników społeczno-ekonomicznych. W maju 2010 roku w zadaniu 23 dla poziomu rozszerzonego sprawdzano opanowanie umiejętności obliczenia współczynnika feminizacji. W takich zadaniach należy zapisać uporządkowany ciąg czynności koniecznych do otrzymania wyniku. Zdający często popełniali błędy logiczne i rachunkowe, uzyskując wyniki, do których nie potrafili się krytycznie odnieść, czego przykładem jest odpowiedź maturzysty: *w Rosji na 100 mężczyzn przypada 1,17 kobiet*. Trudne dla zdających okazało się również obliczenie wielkości plonów pszenicy (zadanie 23, poziom podstawowy).

Skuteczną metodą osiągania lepszych wyników jest przede wszystkim wyćwiczenie sposobów rozwiązywania zadań z zakresu skali mapy i astronomicznych podstaw geografii. Do tego celu można wykorzystać arkusze egzaminacyjne z minionych sesji. W przypadku geografii społeczno-ekonomicznej można zacząć od sporządzenia listy wskaźników i współczynników demograficznych oraz gospodarczych, które znajdują się w wymaganiach egzaminacyjnych. Uczniowie powinni obliczać ich wielkości na podstawie danych z roczników statystycznych. Tego typu ćwiczenia sprzyjają również lepszemu zrozumieniu obliczanych wskaźników. Niezbędne jest zwracanie uwagi na konieczność krytycznej analizy otrzymanego wyniku.

3. Problemy maturzystów z rozwiązywaniem zadań wymagających umiejętności tworzenia informacji

Umiejętność tworzenia informacji była sprawdzana na tegorocznym egzaminie siedmioma zadaniami na poziomie rozszerzonym i trzema zadaniami na poziomie podstawowym.

Zdającym trudność stwarzały zadania wymagające rozumowania przyczynowo-skutkowego, w których musieli się zmierzyć z pytaniami: *dlaczego tak jest?* i *co z tego wynika?* W zadaniu na poziomie rozszerzonym maturzyści musieli dostrzec narastanie problemów spowodowanych zmniejszaniem się zasobów węgla brunatnego w Bełchatowie i ekstrapolować problemy tego zagłębia na obszar zagłębia legnickiego, w którym nie rozpoczęto jeszcze wydobywania węgla. W innym zadaniu pytano o skutki, dla środowiska przyrodniczego i gospodarki Chin, przeprowadzonej inwestycji hydrologicznej, której lokalizację zdający musieli wskazać na mapie. Wielu nie dostrzegało następstw energetycznych tej inwestycji, odnosząc się jedynie do regulacji stosunków wodnych lub zmian w osadnictwie.

Inne zadania sprawdzające rozumowanie przyczynowo-skutkowe także sprawiły zdającym trudność, choć dotyczyły typowych współzależności w systemie człowiek – środowisko przyrodnicze, takich jak zmiany w środowisku wynikające ze wzrostu liczby ludności (zadanie 21, poziom podstawowy), czy powstawanie czynnych osuwisk, spowodowanych nieprzemyślaną działalnością gospodarczą człowieka (zadanie 13, poziom rozszerzony).

W obszarze tych umiejętności zdający lepiej radzili sobie z zadaniami wymagającymi wartościowania, np. podania korzyści lub pozytywnych bądź negatywnych skutków. Problem stwarzały zadania wymagające dostrzeżenia zmian zachodzących w środowisku geograficznym lub uzupełnienia modelu przyczynowo-skutkowego. Nietypowym zadaniem na poziomie rozszerzonym było polecenie wskazania na mapie obszaru o rzeźbie sprzyjającej budowie wyciągu narciarskiego wraz z towarzyszącą mu infrastrukturą techniczną – drogą i parkingiem (zadanie 6, poziom

rozszerzony). Utrudnieniem w tym zadaniu była konieczność korelowania czarno-białego obrazu fragmentu mapy szczegółowej z jej barwnym odpowiednikiem w mniejszej skali. To zadanie typu projektowego pozwalało sprawdzić wyobraźnię przestrzenną i pragmatyczne myślenie zdającego ukierunkowane na lokalną skalę. Chociaż większość zdających sprostała wymaganiom postawionym w zadaniu, to niektórzy popełnili błędy logiczne, np. lokalizowali parking na szczycie wzniesienia lub projektowali go w oderwaniu od drogi dojazdowej.

Zadania odnoszące się do umiejętności tworzenia informacji wymagają pogłębionej analizy problemów, które zdający musi najczęściej sam dostrzec. Odpowiedzi zbyt ogólne, lapidarne, nie dokumentują rozumowania zdających. Większość podchodzi do tych zadań zbyt powierzchownie, traktując je jako łatwe. Zadania te wymagają jednak dłuższego zastanowienia, a odpowiedzi nie mogą odnosić się jedynie do najprostszych skojarzeń. Celem tych zadań jest, poza badaniem rozumowania, także sprawdzenie świadomości istnienia powiązań w środowisku geograficznym.

4. Problemy w formułowaniu odpowiedzi zgodnej z poleceniem

Problemem występującym na każdym egzaminie są te odpowiedzi zdających, które byłyby poprawne po oderwaniu od treści poleceń. Egzaminatorzy nie znajdują błędów merytorycznych, mimo to nie mogą przyznać punktów z jednej przyczyny – niezgodności z poleceniem. Analiza tego typu odpowiedzi pozwala na wyróżnienie dwóch zasadniczych przyczyn tego zjawiska.

Zdający za szybko i nieuważnie czytają treści zadań. Pomijają informację wstępną, która zazwyczaj poprzedza polecenie. Odpowiedzi nie na temat to także skutek nieuważnego czytania samych poleceń, np. zdający zamiast odczytać z wykresów dwie przyczyny szybszego przyrostu liczby ludności w Krakowie w porównaniu z Łodzią, pisali o przyczynach, których z wykresu nie można było odczytać, takich jak np. *upadek wiodących gałęzi przemysłu w Łodzi* lub takich, które trudno było zweryfikować, np. *lepsze warunki mieszkaniowe w Krakowie w porównaniu z Łodzią*. Przytoczone przykłady pokazują, że dla wielu zdających informacje zapisane na wykresach i mapach są jedynie ilustracją polecenia, a odpowiadający starają się polegać jedynie na własnej wiedzy skojarzonej z treścią zadania.

Wielu zdających nie rozumiało używanych w poleceniach sformułowań: *prawidłowość*, *zależność*, *przyczyna*, *tendencja*. W zadaniu wymagającym sformułowania prawidłowości, część zdających opisywała związek między zachmurzeniem a dobową amplitudą temperatury powietrza. Zamiast odpowiedzi w formie prawidłowości: *im wyższy stopień zachmurzenia, tym mniejsza dobową amplitudą temperatury powietrza*, pisano: *przy większym zachmurzeniu promienie słoneczne nie docierają bezpośrednio do powierzchni Ziemi*.

Błędy w zadaniu wymagającym określenia przedziału czasu o największym wzroście produkcji stali w Polsce wynikały nie tylko z niedokładnej analizy wykresu, ale również z nieznanomości występującego w poleceniu terminu *dekada*. Niektórzy zdający zawężali ten termin do jednego roku, inni utożsamiali go z okresem dłuższym niż 10 lat. Odpowiadano: *1980, 1950–1980, XX wiek*.

W zadaniu dotyczącym budowy podmorskich gazociągów zdający, mając zapewne w pamięci katastrofę platformy wiertniczej w Zatoce Meksykańskiej, odnosili się do ropy naftowej.

Czy nieprecyzyjne, często jednowyrazowe odpowiedzi są skutkiem jedynie pobieżnej znajomości zagadnień? Zapewne tak, jeśli zawierają ogólniki. Wynikają również z niedbałości zdających, świadczą o pośpiechu i skłonności do skracania wypowiedzi. Odpowiedzi ograniczone do jednego czy dwóch słów występowały często w zadaniach z geografii społeczno-ekonomicznej. Jako przyczyny niskiego wskaźnika urodzeń w krajach wysoko rozwiniętych podawano: *praca, stres, antykoncepcja*. Sformułowanie *zanieczyszczenie środowiska* to „dyżurna” ogólnikowa odpowiedź, którą zdający tworzyli do zadań dotyczących następstw budowy zapory na Jangcy, zmian przyrodniczych w zagłębiu legnickim i budowy gazociągów na dnie mórz.

Przed maturą uczniowie powinni zapoznać się z przykładowymi materiałami egzaminacyjnymi z ostatnich lat, aby właściwie rozumieć wymagania, konstrukcję zadań oraz zasady oceniania odpowiedzi. W przeprowadzanych ćwiczeniach polegających na rozwiązywaniu zadań typu maturalnego należy uważnie czytać treści poleceń, w których każdy wyraz może zawierać wskazówki dotyczące zakresu merytorycznego odpowiedzi i sposobu jej przedstawienia.

Warto skorzystać z następujących rad:

- zwracaj uwagę na zastosowane w poleceniach czasowniki operacyjne, które wskazują na rodzaj i zakres odpowiedzi; pamiętaj zwłaszcza o różnicach między czasownikami: *wyjaśnij* i *opisz*, z których pierwszy wymaga odpowiedzi zawierającej związku przyczynowo-skutkowe między przedstawianymi zjawiskami czy procesami
- pisz wyłącznie na temat bez zbędnego wchodzenia w szczegóły; niekiedy pisząc więcej niż trzeba, można popełnić błędy merytoryczne i w konsekwencji nie otrzymać punktów

- pamiętaj, że używane w poleceniach słowa, np. *tendencja*, *wniosek*, *prawidłowość* mają ściśle określone znaczenie treściowe i nie można ich zastępować opisem; wniosek powinien zawierać uogólnione informacje, które w źródle przedstawione zostały w postaci informacji szczegółowych
- za podanie lapidarnych i ogólnikowych odpowiedzi nie przyznaje się punktów.